

Afkoppelen regenwater:

Stimuleren, dwingen of zelf doen als gemeente?

De gemeenten kampen steeds meer met de gevolgen van klimaatverandering. De steeds zwaardere buien dwingen gemeenten na te denken over hoe het overtollige regenwater af te voeren. Veel gemeenten hebben stimuleringsregelingen ingevoerd om bewoners te stimuleren regenwater af te koppelen van het (gemengd) riool. Er blijkt inmiddels een grote verscheidenheid aan regelingen. Platform Water Vallei en Eem heeft Natuur en Milieu Overijssel (NMO) gevraagd om een onderzoek uit te voeren naar de werking van deze regelingen. NMO heeft een schriftelijke enquête uitgevoerd met Survey Monkey en dat vervolgens gecombineerd met diepte interviews. Het onderzoek laat zien welke regelingen en elementen daarvan goed werken en welke niet.

Uit het onderzoek blijkt dat 9 van de 16 gemeenten een stimuleringsregeling hebben of hadden voor het afkoppelen van hemelwater middels infiltratie op eigen terrein. Het merendeel van deze regelingen zijn om verschillende redenen gestopt in 2016. Daarnaast is er een groep gemeenten die nu overwegen een regeling in te stellen. De regelingen zijn gericht op huiseigenaren en bedrijven, maar in de meeste gevallen op huiseigenaren. 60 % van de regelingen waren gebaseerd op een vaste vergoeding per m² dakoppervlak. Andere varianten komen ook voor: vergoeding van werkelijke kosten, een vast bedrag per woning of het gratis beschikbaar stellen van materiaal. De voorwaarden die in de regelingen worden gesteld zijn zeer variabel. Belangrijkste voorwaarden zijn dat het water niet meer naar het gemengde riool gaat en dat er een infiltratievoorziening komt met een minimaal aantal liters per m² dakoppervlak (10 tot 15 liter per m²).

Daarnaast wordt vaak gevraagd bodemonderzoek te laten uitvoeren. Andere voorwaarden zijn meer van administratieve aard zoals het leveren van een begroting, tekeningen, facturen en/of foto's. De regelingen worden meestal gefinancierd vanuit een jaarlijks budget dat verbonden is aan het Gemeentelijke Riolerings Plan (GRP). Jaarlijks beschikbare bedragen varieerden van €100.000,-- tot €180.000,-- of zelfs onbepaald. Belangrijke vraag in de enquête was hoe vaak er gebruik gemaakt wordt van de regelingen. Dit bleek zeer wisselend en varieerde van 4% tot 100% in een jaar tot helemaal niet in 7 jaar tijd. Het succes van een regeling is sterk af-

hankelijk van meerdere factoren. Communicatie over de regeling is waarschijnlijk de belangrijkste. Andere factoren zijn de aard van de regeling, de hoogte van de vergoeding, het aantal gestelde eisen en de administratieve last.

Wilt u meer weten over de werking van de stimuleringsregelingen? Een PowerPoint presentatie met de resultaten vindt u hier.
<http://www.pwve.nl/wp-content/uploads/2017/01/PP-Evaluatie-KAS-regelingen-Platform-Vallei-en-Eem-11-12-16.pdf>

Naast de enquête zijn ook diepte interviews gehouden. De conclusies leest u hieronder.

Afkoppelen naar gescheiden stelsels

Naast het afkoppelen door middel van infiltratie op eigen terrein is er nog een andere vorm van afkoppelen die veel wordt toegepast. Dit komt voor in de situatie waarin het gemengde riool wordt vervangen door een gescheiden rioolsysteem. Het regenwater wordt dan met een aparte gescheiden leiding afgevoerd naar verderop gelegen oppervlaktewater, zoals kanalen of vijvers. Voor veel gemeenten zoals Woudenberg en Leusden is er geen andere keus dan deze vorm van afkoppelen. Dit als gevolg van een bodem die onvoldoende doorlatend is en te hoge grondwaterstanden.

In deze situatie worden aanliggende huiseigenaren en bedrijven gestimuleerd aan te sluiten op het gescheiden systeem in de fase dat deze wordt aangelegd. Deze aanpak heeft bij veel gemeenten de voorkeur om meerdere redenen. Je kunt een

hele straat of wijk in een keer aanpakken en de deelname van aanwonenden is vaak relatief hoog, tussen 50% en 90%. Als er eenmaal een gescheiden systeem wordt aangelegd, is het belangrijk dat zo veel mogelijk aanwonenden aan worden gesloten op dit nieuwe hemelwaterriool, zodat de investering rendabel is.

Een veel gehoorde klacht is dat er soms maar 40% van de aanwonenden meedoen, waardoor alsnog een groot deel van het regenwater in het oude gemengde stelsel terecht komt. Hier ligt een grote uitdaging voor gemeenten om dit percentage zo hoog mogelijk te krijgen. Gemeente Nijkerk haalt gemiddeld een deelname van 60 à 70%. Een belangrijke succesfactor lijkt de mate waarin bewoners worden betrokken en voorgelicht. De aannemer kan hierin een belangrijke rol spelen. Ook is het aan te bevelen de perceeleeigenaren zoveel als mogelijk te ontzorgen. Het voordeel van deze werkwijze is dat je het deelname percentage relatief makkelijk kunt beïnvloeden. Daar staat tegenover dat de kosten relatief hoog zijn.

Afkoppelen door middel van infiltratie

Gemeenten met goed doorlatende zandgronden, zoals Ede, vragen burgers en bedrijven regenwater af te koppelen. Dit speelt vooral in oude wijken waar nog geen gescheiden systeem is aangelegd. Het regenwater moet dan worden geïnfilteerd op eigen terrein. Deze vorm van afkoppelen wordt meestal gestimuleerd met een subsidieregeling. Zonder een dergelijke regeling is afkoppelen niet aantrekkelijk. Het afkoppelen geeft overlast door gegraven in de tuin of onder bestrating, naast de kosten voor de materialen en de aanleg van het systeem. Omdat het een individuele afweging is per woning heeft een gemeente weinig invloed op de deelname. Een nieuwe methode wordt toegepast in de gemeente Ede. Bewoners worden kort voorgelicht door de aannemer. Na akkoord wordt er met een grote, machinale grondboor een verticaal gat gegraven aan de voorzijde van het huis waarin een soort waterzak wordt geplaatst. De bewoner hoeft zelf niets te doen. Dit werkt vooral goed in voortuinen met een verhard oppervlak.

Belangrijke factoren voor het slagen van een subsidieregeling voor afkoppelen van regenwater zijn:

- de hoogte van de subsidie moet voldoende hoog zijn, minimaal €8,- per m² dakoppervlak
- passende installatie eisen, met enige ruimte voor eigen initiatief van de bewoner
- lage administratieve last voor zowel bewoner als gemeente
- goede communicatie
- ontzorgen

Een subsidieregeling is geen garantie voor succes

Een subsidieregeling is geen garantie voor deelname. Dit heeft verschillende redenen, zoals de hoogte van het subsidiebedrag, de eisen die gesteld worden aan de installatie en de administratieve last. Verder is het een feit dat afkoppelen veel rompslomp geeft en dat mensen geen directe, persoonlijke voordelen zien. Tot slot blijkt dat inwoners vaak niet weten dat er een regeling is. Dit is natuurlijk op te lossen door intensievere, betere communicatie.

Stimuleren of dwingen?

De aanpak om klimaatadaptatie te realiseren varieerde sterk tussen gemeenten. Dit heeft met een veelheid aan redenen te maken. Naast fysieke omstandigheden zoals de bodem speelt ook de cultuur binnen een gemeente een rol. Los van cultuur is ook urgentie bepalend. In sommige gemeenten is het probleem zo urgent dat zij zich niet kunnen veroorloven om bewoners vrijwillig te laten afkoppelen. De gemeente Laren heeft daarom in een bepaald deel van haar gemeente het afkoppelen verplicht gesteld via een hemelwaterverordening. Ook andere gemeenten zoals Baarn overwegen deze aanpak. Deze aanpak roept vaak veel weerstand op.

Communicatie en educatie & participatie

Bij de meeste bewoners is er weinig kennis over wat er in het riool gebeurt. Ook is er vaak weerstand tegen maatregelen, of het nu gaat om afkoppelen of aansluiten op een gescheiden stelsel. Je tuin moet overhoop gehaald worden. Daar zit men niet op te wachten terwijl het eigen voordeel slechts klein is en vrijwel onzichtbaar. De deelname aan afkoppelprojecten wordt veel groter op moment dat de problemen urgent zijn, denk aan wateroverlast in de straat bij stortbuien. Voor succesvolle afkoppelprogramma's is communicatie en educatie een essentiële factor. Als een gemeente werkt aan het vergroten van het bewustzijn over de pro-

blematiek, zullen de bewoners met een groot maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel wel in actie komen. De anderen zullen via andere, meer onbewuste, manieren verleid moeten worden, bijvoorbeeld door wederkerigheid, sociale druk, saamhorigheid of een invloedrijke bron.

Participatie

Naast communicatie kunnen ook participatiemethoden worden ingezet. De buurtvereniging of een buurtwerkgroep kan andere bewoners overhalen mee te doen. Bij participatie is het van belang na te denken over de vorm van samenwerken. Bij wijkgerichte projecten waar bewoners zelf een groot belang hebben vanwege een urgent waterprobleem, is "co-creatie" is aan te raden. Bij co-creatie nemen gemeente en bewoners beide verantwoording voor de problemen en wordt heel intensief samengewerkt. Als bewoners een klein belang hebben kan gekozen worden voor de participatievorm "adviseren". Ook werkt het goed om andere knelpunten in de openbare ruimte direct mee te nemen, zoals parkeerproblemen, verwaarloosde kinderspeelplaatsen of groenvoorzieningen. Door integraal naar de leefomgeving te kijken, zijn bewoners eerder bereid ook waterproblemen aan te pakken. Natuur en Milieu Overijssel heeft ervaring met participatie opgedaan door het uitvoeren van pilotprojecten in Almelo, Zwolle en Deventer. ■

Een PP presentatie met de resultaten vindt u hier.

<http://www.pwve.nl/wp-content/uploads/2017/01/PP-Evaluatie-KAS-regelingen-Platform-Vallei-en-Eem-11-12-16.pdf>

NB: Wilt u mee weten over wat er gebeurt in de gemeenten van Platform Water Vallei en Eem op gebied van klimaatadaptatie? Het Platform heeft net een nieuw plan van aanpak klimaatadaptatie opgesteld voor de periode 2017-2020 onder de titel 'Klimaatwerk in uitvoering, meer weten en meer doen!'

Zie <http://www.pwve.nl/klimaatdossier/>

Auteurs:

Willem Seine, projectleider Water, Natuur en Milieu Overijssel, seine@natuurenmilieuopverijssel.nl,

Charles Rijsbosch, projectleider Klimaatverandering, Platform Water Vallei en Eem, C.Rijsbosch@amersfoort.nl

